

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 364.442.2(477)

Валентина Балахтар

СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті висвітлено сутність соціального працівника як суб'єкта здійснення державної молодіжної політики на загально визначених гуманістичних, демократичних та правових засадах. Визначено основні функції та завдання на різних рівнях реалізації соціальної діяльності, що вимагає і різних рівнів освіти та кваліфікації. Окреслено соціальні послуги, в яких реалізується державна молодіжна політика.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, державна молодіжна політика.

На сучасному етапі розвитку суспільства одним з найважливіших, пріоритетних напрямів діяльності держави на політичному, соціальному, економічному, законодавчому та організаційному рівнях є створення сприятливих передумов життєвого самовизначення та самореалізації молодих людей, вирішення нагальних проблем молоді щодо інтелектуального, морального, фізичного розвитку, реалізації її творчого потенціалу, підтримки інноваційної діяльності та громадської активності.

Підґрунтям дієвої системи соціалізації молоді, її громадянського становлення в інтересах як самої молодої людини, молодого покоління в цілому, так і регіону, держави зокрема є підготовка професійно компетентних, конкурентоздатних, гуманістично орієнтованих, кваліфікованих фахівців, тобто формування суб'єктів професійної діяльності, здатних вільно та свідомо вдосконалювати, забезпечувати ефективну реалізацію державної молодіжної політики. Однак, сучасна молодіжна політика є принципово відмінною порівняно з політикою попередніх часів, і здійснюється за нових гідних умов життя громадян та розглядає молодь як базовий стратегічний ресурс держави і суспільства, як суб'єкт соціальної й економічної політики. Нині стає усе більш значущим пошук і вдосконалення державної молодіжної політики, що має бути не епізодичним, а постійним процесом, яку необхідно здійснювати за основними, стратегічними напрямами впровадження в Україні. Поряд з цим, в державі останнім часом загострюються міжнаціональні відносини, еміграційні процеси, країна зазнає економічних і соціальних реформ, які зумовлюють соціальну перебудову суспільства та визначають подальший розвиток соціальної роботи в цілому та діяльності соціального працівника як суб'єкта здійснення державної молодіжної політики зокрема.

Дотримання принципів соціального партнерства та субсидіарності, ефективності державної молодіжної політики можливо лише за умов широкої участі в її реалізації самої молоді та молодіжних організацій, які перебували у центрі уваги значної кількості наукових досліджень ще наприкінці ХХ століття. Вагомий внесок у розробку моделей державної молодіжної політики, механізмів її реалізації, усвідомлення нового типу взаємостосунків держави і молоді зробили вчені: П. Кваккестейн, К. Лазос, П. Лаурітцен, Ф. Ч. Мюллер, М. Харрісон, К. Хартман-Фріч, А. Цокаліс. Концептуальні засади сучасної державної молодіжної політики в Україні розкрито у працях В. Барабаша, В. Бачигіна, В. П. Борзова, М. Головатого, В. Головенько, Н. Комарова, А. Матвієнко, Я. Немирівського, В. Плохій, І. Хохленкова, О. Яременко та інших.

Наукові публікації Ю. Березкіна, С. Григор'єва, І. Зимньої, А. Панової, В. Сидорова, А. Пригожина, Є. Холостової присвячені питанням становлення соціальної освіти, розкриттю змісту та головних функцій професійної діяльності соціальних працівників. Окрім цього, проблема соціального працівника як суб'єкта здійснення державної молодіжної політики висвітлено у нормативно-правових документах. Проте на нинішньому етапі розвитку теорії і практики державної молодіжної політики в Україні бракує наукових досліджень, практичних розробок, які б пропонували ефективні технології соціальної роботи щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення здійснення державної молодіжної політики, врегулювання суспільно-політичних та економічних проблем.

Мета статті – розкрити особливості соціального працівника як суб'єкта здійснення державної молодіжної політики.

Діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України [3, с. 1]. Ця діяльність ґрунтується на загальноновизнаних гуманістичних, демократичних та правових засадах, а здійснюють її соціальні працівники, фахівці з соціальної роботи – «люди, які внаслідок своїх посадових і професійних обов'язків надають всі (або окремі) види соціальної допомоги в подоланні людиною, сім'єю або групою людей проблем, що у них виникли» [4]. При цьому вони обов'язково дотримуються принципів законності, захисту прав людини, диференційності, системності, індивідуального підходу, доступності, конфіденційності, відповідальності суб'єктів соціальної роботи згідно етичних і правових норм, вимог та правил її здійснення, добровільності у прийнятті допомоги.

Працівник соціальної роботи може працювати на різних рівнях реалізації соціальної діяльності, що вимагає і різних рівнів освіти та кваліфікації. Соціальна робота є важливим елементом державної

молодіжної політики, що проводиться повсякчасно з урахуванням можливостей країни, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду в цьому напрямку. Разом з тим, кожний історичний етап у розвитку країни потребує свого, специфічного підходу до вирішення проблем людства, реалізації державної молодіжної політики. Що ж таке «соціальна робота», «молодь»?

Соціальна робота, як наголошує Національна асоціація соціальних працівників США, – це професійна діяльність з надання допомоги індивідам, групам і спільнотам, посилення чи відродження їхньої здатності до соціального функціонування та створення сприйнятливих умов для досягнення цих цілей [6, с. 31–32]. На думку М. Фірсова, суть соціальної роботи полягає у наданні допомоги в системі соціокультурних і психосоціальних взаємодій та відносин різних суб'єктів, тобто – автор акцентує увагу на аспекті самодопомоги [8, с. 21]. Оскільки найбільшою цінністю нинішнього суспільства є людина, її сутність, індивідуальні особливості, то соціальному працівнику як фахівцю варто досягнути цілісного розвитку особистості та діяльності, набутти професіоналізму, майстерності, щоб у процесі допомоги знайти найефективніші методи роботи.

Перехід до нових форм суспільних відносин зумовлює значні зміни соціального становища різних верств населення, у тому числі й тих, що традиційно вважалися носіями передових ідей. Одне з основних місць у нових умовах належить молоді. Обрані нею соціальні орієнтири суттєво визначають майбутнє суспільства [7, с. 428]. Молодь – диференційована соціальна група, яка набуває рис соціальної спільноти та має специфічні соціально-психологічні, соціальні, культурні та інші особливості, перебуває у процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно до потреб часу має бути творцем або зачинателем нової соціальної і культурної реальності [5, с. 52–53]. На думку М. Головатого, молодь – це соціально-демографічна група, що переживає період становлення соціальної зрілості, адаптації до світу дорослих і майбутні зміни [1]. Виокремлення в Україні молоді як соціально-демографічної групи населення та період «молодості» визначено Законом «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [2] як період в межах 14–35 років.

Соціальний працівник покликаний забезпечувати соціально-педагогічний патронаж дітей та молоді в системі освіти, сприяти взаємодії навчальних закладів, сім'ї, служб для молоді, підрозділів державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, неурядових та громадських організацій з метою адаптації особистості до вимог соціального середовища [7, с. 232], створення умов для її всебічного гармонійного розвитку.

Ступінь розвитку соціальної активності, величина її інтенсивності залежать від позиції людини щодо основного виду діяльності, в яку вона

включена як громадянин. Саме в цій діяльності відбувається оволодіння соціально важливими обов'язками, формується колективістська самосвідомість, визначається самооцінка, завойовується престиж, нагромаджується досвід колективних відносин.

Соціальний працівник як суб'єкт здійснення державної молодіжної політики надає соціальні послуги, в яких вона реалізується, а саме: педагогічні, психологічні, соціально-медичні, юридичні тощо. Державна молодіжна політика передбачає залучення соціального працівника до таких видів професійної діяльності як створення відповідної системи освіти, професійної орієнтації і підготовки молоді до праці; запобігання безробіттю, забезпечення зайнятості молоді; встановлення для випускників шкіл, профтехучилищ, технікумів, ВНЗ, а також військовослужбовців, звільнених у запас, певних гарантій та можливостей для працевлаштування; стимулювання підприємств і організацій, що спрямовують матеріальні та грошові ресурси на спеціальні молодіжні програми і проекти, на забезпечення зайнятості молоді, випуск товарів і надання послуг для молоді; створення та організацію діяльності госпрозрахункових та інших молодіжних підприємств і формувань, які дбають про надання допомоги молодим людям; розвиток нових форм трудової участі молоді у виробництві; стимулювання молоді, її організацій на самостійне вирішення власних соціальних проблем (розвиток молодіжних житлових кооперативів, центрів науки, творчості, дозвілля і відпочинку тощо); вирішення житлових проблем молоді (зокрема створення системи пільгового кредитування для молодих сімей); вивчення та формування розумних потреб молоді, розширення асортименту послуг і збільшення випуску товарів для молоді; державне стимулювання і фінансування молодіжного обміну з представниками інших держав з метою підвищення професійної кваліфікації молоді, набуття нових спеціальностей, розширення світогляду.

Сучасний розвиток суспільних інституцій в Україні зумовив створення системи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – спеціальних закладів, уповноважених державою брати участь у реалізації державної молодіжної політики шляхом здійснення соціальної роботи з дітьми, молоддю, сім'ями згідно нормативно-правових документів: Законів України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 р., № 803-ХІІ, «Про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді України» від 15.01.2009 р. № 876-VI, Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», Державній програмі зайнятості населення від 07.03.2002 р. № 3076-ІІІ, Національній програмі «Діти України» від 18.01.1996 р. № 63/96, Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення працевлаштування молоді» від 06.10.1999 р. № 1285/99, Проекту Стратегії розвитку державної молодіжної політики до 2020 р. та ін. [3].

Соціальні працівники виступають своєрідним посередником у системі

взаємодії особистості, сім'ї і суспільства, активно впливають на створення позитивних виховних відносин в соціумі, на гармонізацію взаємовідносин між людьми, здійснюють підтримку корисних ініціатив, стимулюють різні види самодопомоги, а також здійснюють соціологічні та соціопсихологічні дослідження, проводять діагностичні виміри щодо розвитку особистості, а також впливу на нього факторів середовища.

Отже, соціальний працівник (професія визнана трохи більше 10 років тому) надає наступні соціальні послуги, в яких реалізується державна молодіжна політика: педагогічні, психологічні, соціально-медичні, юридичні та інші, що забезпечує створення умов для самореалізації та творчого розвитку кожної молодої людини – громадян України, реалізації інноваційного потенціалу молоді у всіх сферах суспільного життя, вихованні покоління людей здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, зберігати й примножувати цінності народу України та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, демократичну, правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К. : Наук. думка, 1993. – 236 с.
2. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 // Нормативно-правове забезпечення діяльності центрів соціальних служб для молоді. – К. : ДЦССМ, 2002. – С. 29–36.
3. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15.12.1992 № 2859-ХІІ / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 16, ст. 166 – [Електронний ресурс] – Режим доступу від 03.03.2006, підстава 3421–15 : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>.
4. Кизименко Л. Д. Словник-довідник соціального працівника [для студентів та соціальних працівників] – Міні-глосарій / Л. Д. Кизименко, Л. М. Бедна. – Львів : ДЦ МОУ, 2000. – 67 с.
5. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
6. Социальная работа: теория и практика : учебное пособие / под. ред. проф. Е. Холостовой, А. Сорвина. – М. : ИНФРА, 2002. – 427 с.
7. Пенішкевич Д. І. Соціальна педагогіка: Модульна технологія навчального курсу : рек. М-вом освіти і науки України як навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Д. І. Пенішкевич, Л. І. Тимчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 496 с.
8. Фирсов М. В. Введение в теоретические основы социальной работы (исторически-понятийный аспект) / М. В. Фирсов. – М. : ИПС; Воронеж : МОДЭК, 1997. – 358 с.